

го природного середовища та іншими державними органами відповідно до законодавства України.

Перед Україною стоїть складне завдання — привести вітчизняну систему технічного регулювання у відповідність до вимог СОТ та ЄС. Для цього потрібно розробити технічні регламенти, які б базувалися на європейських директивах «нового підходу», і гармонізувати національні стандарти з європейськими та міжнародними. Для створення єдиного нормативного поля технічного регулювання слід забезпечити: єдність або несуперечливість вимог, що висувають різні нормативні документи (НД) до одного й того самого об'єкта; встановити єдині правила, як розробляти, оформляти, погоджувати, експертувати, надавати чинність, переглядати, змінювати та скасовувати нормативні документи; використовувати в усіх нормативних документах узгоджену та застандартизовану термінологію.

Література

1. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 1 грудня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 8. — Ст. 45.
2. Колбасов О. С. Стандартизація в охороні навколишнього середовища // Окружающая среда под охраной закона. — М., 1982.
3. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова ред. колегії) та ін. — К.: Укр. енцикл., 2004. — Т. 5.
4. Про стандартизацію: Закон України від 17 травня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 32. — Ст. 168.
5. Про стандартизацію і сертифікацію: Декрет Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993 р.
6. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 41. — Ст. 546.

УДК 343.347(477)

І. Є. Чумаченко

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ПО ВИКОРИСТАННЮ ТА ОХОРОНІ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ

Відповідно до ст. 110 Водного кодексу України за порушення водного законодавства передбачено дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову та кримінальну відповідальність [1]. Водокористувачі звільняються від відповідальності за порушення водного законодавства, якщо вони виникли внаслідок дії непереборних сил природи чи воєнних дій.

Відповідальність за порушення водного законодавства несуть особи, винні у: самовільному захопленні водних об'єктів; забрудненні та засміченні вод; порушенні режиму господарської діяльності у водоохоронних зонах та землях водного фонду; руйнуванні русел річок, струмків та водостоків або порушенні природних умов поверхневого стоку під час будівництва та експлуатації авто-

шляхів, залізниць й інших інженерних комунікацій; введенні в експлуатацію підприємств, комунальних та інших об'єктів без очисних споруд чи пристроїв належної потужності; недотриманні умов дозволу або порушенні правил спеціального водокористування; самовільному проведенні гідротехнічних робіт (будівництво ставків, дамб, каналів, свердловин); порушенні правил ведення державного обліку вод або перекрученні чи внесенні недостовірних відомостей в документи державної статистичної звітності; пошкодженні водогосподарських та гідрометричних споруд і пристроїв, порушенні правил експлуатації та встановлених режимів їх роботи; незаконному створенні систем скидання зворотних вод у водні об'єкти, міську каналізаційну мережу або зливну каналізацію та несанкціоноване скидання зворотних вод; використанні земель водного фонду не за призначенням; неповідомленні (приховуванні) відомостей про аварійні ситуації на водних об'єктах; відмові від надання (приховуванні) проектної документації та висновків щодо якості проектів підприємств, споруд та інших об'єктів, що можуть впливати на стан вод, а також актів і висновків комісій, які приймали об'єкт в експлуатацію; порушенні правил охорони внутрішніх морських вод та територіального моря від забруднення та засмічення.

Законодавством України може бути встановлено відповідальність і за інші правопорушення щодо використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів. Підприємства, установи, організації і громадяни України, а також іноземні юридичні й фізичні особи та особи без громадянства зобов'язані відшкодувати збитки, завдані ними внаслідок порушень водного законодавства, в розмірах і порядку, встановлених законодавством України. Однак це не звільняє винних від збору за спеціальне водокористування, а також від необхідності вжиття заходів щодо ліквідації шкідливих наслідків. Притягнення винних у порушенні водного законодавства до відповідальності не звільняє їх від обов'язку відшкодування збитків, завданих ними внаслідок порушення водного законодавства (ст. 111 ВК) [1].

Майнова або цивільно-правова відповідальність — це відповідальність підприємств, установ, організацій, громадян України, іноземних юридичних чи фізичних осіб чи осіб без громадянства за збитки, завдані ними внаслідок порушень водного законодавства, в розмірах і порядку, встановлених чинним законодавством. Цивільна відповідальність настає незалежно від притягнення винних осіб до адміністративної та кримінальної відповідальності.

У цій сфері застосовуються загальні правила відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, визначені ст. 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2]. Крім того, постановою Кабінету Міністрів України від 14 серпня 1996 р. встановлено спеціальний Порядок відшкодування збитків, завданих водокористувачам припиненням права або зміною умов спеціального водокористування [3]. Так, передбачено, що збитки відшкодовуються юридичними і фізичними особами, які порушили правила спеціального водокористування та охорони вод, що спричинило порушення прав, наданих іншим водокористувачам. Розмір відшкодування збитків, завданих порушен-

ням водного законодавства, розраховується за спеціальними правилами, методиками.

Згідно з Методикою розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів, затвердженою наказом Мінекобезпеки України від 18 травня 1995 р. № 37 [4], майнова відповідальність настає за: самовільне водокористування; самовільне скидання зворотних вод підприємствами, суднами та іншими об'єктами; перевищення затверджених нормативів та норм скидання зворотних вод та за інші протиправні дії. Тобто основними правопорушеннями є: забруднення, засмічення вод, перевищення лімітів забору води або самовільне водокористування (без дозволів) тощо.

Для проведення розрахунків збитків встановлено коефіцієнти, що враховують категорію водного об'єкта: морські та поверхневі водні об'єкти комунально-побутового водокористування — 1,0; поверхневі водні об'єкти господарсько-побутового водокористування — 1,4; поверхневі та морські водні об'єкти рибогосподарського водокористування: II категорії — 1,6; I категорії — 2,0. Збитки визначають за допомогою відповідних формул, показники яких відтворюють кількість шкідливих речовин, обсяг води та її коефіцієнт за категорією.

Розмір відшкодування та сплати збитків за шкоду, заподіяну внаслідок забруднення територіальних і внутрішніх морських вод України із суден, кораблів та інших плавучих засобів обчислюють згідно з Положенням про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України, затвердженим наказом Мінекобезпеки України від 26 жовтня 1995 р. № 116 [5], та згідно з Таксами для обчислення розміру відшкодування збитків, заподіяних підприємствами, установами, організаціями і громадянами України, іноземними юридичними особами та громадянами внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 3 липня 1995 р. № 484 [6]. В основу обчислення розміру відшкодування таких збитків покладено: вид забруднюючих речовин, скинутих у водне середовище, їх кілограм-еквівалент та розмір відшкодування збитків за одиницю виміру (у доларах США). Відшкодування збитків, завданих внаслідок порушень водного законодавства, не звільняє винних осіб від плати за спеціальне водокористування та плати за забруднення водних ресурсів скидами забруднюючих речовин та розміщенням відходів у водних об'єктах.

Дисциплінарна відповідальність — це застосування щодо окремих несумлінних працівників заходів дисциплінарного впливу (ст. 140 КЗпП) [7] задля забезпечення дотримання внутрішнього трудового розпорядку. Дисциплінарна відповідальність за порушення вимог водного законодавства є різновидом юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, яка застосовується до винних осіб за протиправні дії, що порушують екологічні вимоги у процесі невиконання функціональних обов'язків та інших вимог дисципліни праці, пов'язаних з використанням, охороною та відтворенням водних ресурсів, за-

безпеченням вимог екологічної безпеки у цій сфері. Вона настає в разі вчинення працівником дисциплінарного проступку — невиконання або неналежного виконання покладених на нього законодавством про працю, колективним і трудовим договором обов'язків.

Дисциплінарне стягнення за порушення водного законодавства може бути накладено лише в тому разі, якщо дії з використання, охорони та відтворення водних ресурсів є службовими обов'язками працівника. Згідно зі ст. 147 КЗпП за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано тільки один із таких заходів стягнення: догану або звільнення.

До заходів реагування на порушення норм і правил охорони і використання водних ресурсів належать: обмеження чи зупинення (тимчасове) діяльності об'єктів, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням водного законодавства, вимог дозволів на використання водних ресурсів, із перевищенням лімітів скидів забруднюючих речовин, а також покладання на винних осіб адміністративної відповідальності в порядку, встановленому КУпАП [8]. Рішення про застосування тих чи інших заходів реагування можуть приймати державні органи контролю за охороною вод: Міністерство охорони навколишнього природного середовища України — щодо порушень у сфері охорони поверхневих і підземних вод та у сфері геологічного вивчення підземних вод; Держкомводгосп України — щодо порушень режимів роботи водосховищ та водогосподарських систем; Державні санітарні органи Міністерства охорони здоров'я України — щодо порушень санітарних правил і норм у процесі використання вод. Зазначені органи (їх посадові особи), виявивши адміністративні правопорушення у сфері охорони і використання вод, визначені КУпАП, мають складати відповідні протоколи, розглядати справи про певне правопорушення і приймати постанову про накладання адміністративного штрафу.

Адміністративна відповідальність настає за такі види порушень: порушення правил охорони водних ресурсів (ст. 59); порушення вимог щодо охорони територіальних і внутрішніх морських вод від забруднення і засмічення (ст. 59-1); порушення правил водокористування (ст. 60); пошкодження водогосподарських споруд і пристроїв, порушення правил їх експлуатації (ст. 61); невиконання обов'язків з реєстрації в судових документах операцій зі шкідливими речовинами і сумішами (ст. 62).

Кримінальну відповідальність за порушення водного законодавства передбачено ст. ст. 242–244 Кримінального кодексу України [9]. Основним безпосереднім об'єктом злочинів тут є встановлений порядок раціонального використання, відтворення та охорони водних об'єктів від забруднення, засмічення та виснаження. Його додатковим факультативним об'єктом можуть бути життя і здоров'я особи, власність, інші блага.

Порушення правил охорони вод (водних об'єктів), якщо це спричинило забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод чи зміну їх природних властивостей або виснаження водних джерел і створило небезпеку для життя і здоров'я людей чи довкілля, карається штрафом від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів гро-

мадян, або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк; якщо ці ж самі діяння спричинили загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів рослинного і тваринного світу або інші тяжкі наслідки, — позбавленням волі на строк до 5 років або обмеженням волі на той самий строк (ст. 242 Кримінального кодексу).

За порушення правил охорони вод, яке не спричинило наслідків, зазначених у ч. 1 або ч. 2 ст. 242 Кримінального кодексу, передбачено адміністративну відповідальність (ст. ст. 59–61 КУпАП).

Забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, або відходами внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря, а також незаконне скидання чи поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів карається штрафом від 300 до 800 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк до 3 років, або позбавленням волі на той самий строк із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Якщо ці діяння спричинили загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки, покарання є суворішим: позбавлення волі на строк від 2 до 5 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років. За неповідомлення спеціально відповідальним за те особам морських та повітряних суден або інших засобів, споруд, що перебувають у морі, адміністрації найближчого порту України, іншому уповноваженому органу або особі, а у разі скидання для поховання — організації, яка видає дозволи на скидання, інформації про підготовлюване або здійснюване внаслідок крайньої потреби скидання чи невідворотні викиди ними в межах внутрішніх морських і територіальних вод України або у відкритому морі шкідливих речовин чи сумішей, що містять такі речовини, понад встановлені норми, інших відходів, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло завдати шкоди зонам лікування і відпочинку або перешкодити іншим законним видам використання моря, передбачено штраф від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 5 років, або обмеження волі на строк до 3 років (ст. 243 Кримінального кодексу).

Література

1. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 24. — Ст. 189.
2. Про охорону павколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 41. — Ст. 546.

3. Порядок відшкодування збитків, завданих водокористувачам припиненням права або зміною умов спеціального водокористування: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 14 серпня 1996 р. № 966 // Урядовий кур'єр. — 1996. — 12 верес., № 171–172.
4. Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів: Затв. наказом Мінекобезпеки України від 18 травня 1995 р. № 37 // Службовий державний реєстр нормативно-правових актів. — 2000. — № 13903.
5. Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України: Затв. наказом Мінекобезпеки України від 26 жовтня 1995 р. № 116 // Службовий державний реєстр нормативно-правових актів. — 2000. — № 14193.
6. Тапси для обчислення розміру відшкодування збитків, заподіяних підприємствами, установами, організаціями і громадянами України, іноземними юридичними особами та громадянами внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3 липня 1995 р. № 484.
7. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1971. — Дод. № 50. — Ст. 375.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1984. — Дод. № 51. — Ст. 1122.
9. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.

УДК 349.7(477)

Л. А. Бабій

ФОРМУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ПРОТИРАДІАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Сучасне суспільство приділяє особливу увагу розвитку атомної енергетики. Вона перетворилася на одну з провідних галузей національної економіки ряду держав, у тому числі й України, з часів, коли у 1954 році була запущена перша атомна електростанція на території колишнього СРСР [1], а тепер розглядається як найбільш перспективна.

До переваг ядерної енергетики можна віднести те, що, по-перше, запаси ядерного палива досить великі, по-друге, є можливість будівництва АЕС не прив'язуючись до родовищ ресурсів, адже їх транспортування не потребує великих затрат у зв'язку з невеликими обсягами. Досить навести приклад того, що 0,5 кг ядерного палива дозволяє отримати стільки ж енергії, як 1000 тонн кам'яного вугілля. Після 1986 року головну екологічну небезпеку АЕС пов'язують з можливістю аварій. І хоча їхня вірогідність на сучасних АЕС невелика, виключити їх повністю не можливо [2]. Але варто ураховувати те, що демонтаж АЕС, який має проводитися через кожні 25–30 років, та переробка і поховання радіоактивних відходів потребують неабияких коштів, що, зважаючи на тривало існуючу складну економічну ситуацію в Україні, не видається можливим.

Особливу увагу необхідно приділити питанням ядерної та радіаційної безпеки на всіх етапах створення об'єкта ядерної промисловості, починаючи з мо-